

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Oikeusministeriön lausunto korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmasta

Oikeusministeriö pitää hyvänä, että selvityksen lähtökohdaksi on otettu yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja saavutettavuuden edistäminen. Oikeusministeriö pitää hyvinä selvityksen tavoitteita, joilla tavoitellaan syrjinnän, häirinnän ja rasismien poistamista ja hyvinvoinnin edistämistä.

Oikeusministeriö esittää tässä lausunnossaan joitakin täsmennyksiä erityisesti eri kieliryhmiä koskeviin kirjauksiin. Oikeusministeriö pitää erityisen tärkeänä, että suunnitelmassa selkeämmin avataan perustuslain 17§ säädettyä perusoikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin. Kansalliskielten osalta oikeusministeriö pitää suunnitelmaluonnosta osin puutteellisena ja osin ristiriitaisena. Saamenkielisten osalta sekä perustuslain 17§ että saamen kielilain säädökset olisi hyvä tuoda suunnitelmassa esiin. Viittomakielisten osalta oikeusministeriö pitää tarpeellisena selventää viittauksia lainsäädäntöön. Romanikielisten ja myös yleisesti vähemmistökielisten opiskelijoiden osalta oikeusministeriö pitää tarpeellisena korostaa oikeutta riittävään ja yhdenvertaiseen tukeen. Yhdenvertaisuuden osalta oikeusministeriö ehdottaa määritelmien muotoilun täsmentämistä joiltakin osin.

Kansalliskielet

Suunnitelmaluonnoksessa annetaan nyt epäselvä kuva siitä, mikä ruotsin kielen asema Suomessa on. Ruotsinkielisiä käsitellään toisaalta kansallisena kulttuurivähemmistönä, toisaalta suomenruotsalaisia koskevassa kappaleessa viitataan kansalliskielistrategiaan ja koulutuspoliittisen selonteon kirjauksiin, jossa halutaan turvata koulutus kansalliskielillä.

Suunnitelmassa todetaan, että *”Suomessa kansallisilla kulttuurivähemmistöillä on lakiin perustuva oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Suomenruotsalaiset, romanit, inkerinsuomalaiset, Suomen karjalankieliset, juutalaiset ja tataarit ovat Suomen perinteisiä kulttuurisia vähemmistöjä. Saamelaiset ovat tunnustettu alkuperäiskansa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella on keskitytty lähinnä romaneihin ja saamelaisiin.”* Tämä on oikeusministeriön käsityksen mukaan [suora lainaus THL:n sivuilta](#).

Perustuslain 17 § säädetään seuraavasti oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin;

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Oikeusministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

17 §*Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin**Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.**Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.**Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla*

Oikeusministeriö pitää tärkeänä, että suunnitelmassa selkeästi käsitellään suomea ja ruotsia kansalliskielinä.

Yllä mainitun lainauksen lisäksi tämä asia on merkityksellinen kappaleessa 6.7.1 Suomenruotsalaiset, jossa ei myöskään ole mainittu perustuslain 17§, eikä muuten avattu ruotsin kielen asemaa kansalliskielenä tai yhteyttä ruotsinkielisen koulutuksen ja kielellisten perusoikeuksien toteutumisen välillä. PL 17§ ei ole mainittu myöskään luvussa 3.1 Suomen perustuslaki. Näihin mainittuihin kohtiin oikeusministeriö pitää tarpeellisena tarkentaa kirjauksia niin, että ne selvästi tuovat esiin perustuslain 17 § säännökset, sekä avaavat sitä, miten ruotsinkielellä annettavan koulutuksen kautta tavoitellaan kielellisten oikeuksien toteutumista yhteiskunnassa laajemmin.

Suunnitelmassa mainitaan uuden kansalliskielistrategian laatiminen ja tavoite saada strategia hyväksytyä hallituksen periaatepäätöksenä kesäkuuhun 2021 mennessä. Oikeusministeriö toteaa, että kansalliskielistrategian valmistumisen tavoiteaikatauluun tulee pientä myöhästymistä, joka johtuu koronatilanteen aiheuttamista haasteista kansalliskielistrategian ohjausryhmän työskentelyyn.

Saamenkieliset

Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Saamen kielilaissa (1086/2003) säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Saamen kielilain mukaan saamen kielellä tarkoitetaan inarinsaamen, koltansaamen tai pohjoissaamen kieltä. Oikeusministeriö pitää tarpeellisena, että selvityksessä mainittaisiin saamen kielilaki, vaikka opetuksesta säädetäänkin erikseen.

Viittomakieliset

Perustuslain 17 § mukaan viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Suunnitelmaluonnoksen sivulla 88 lukee, että tulkkauksen järjestämisessä viittomakieltä käyttävälle noudatetaan vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelusta annettua lakia, jos viittomakieltä käyttävä ei saa riittävää ja hänelle sopivaa tulkkauksta muun lain nojalla. Oikeusministeriö pitää tarpeellisena selvyyden vuoksi todeta lisäksi sen, että tulkkauksen järjestämisestä säädetään eri hallinnonalojen lainsäädännössä. Tulkkaukspalvelulaki on siis toissijainen laki.

Sivulla 87 lukee, että perustuslaissa ja viittomakielilaissa viittomakieltä käyttävä on suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävä henkilö, jonka oma kieli on viittomakieli. Oikeusministeriö toivoo täsmennettävän, että kyseinen määrittely tulee nimenomaan viittomakielilaista.

Romanikieliset

Romaneita koskevan tietopohjan kohdalla olisi tärkeätä todeta myös se, että syyt siihen, että romaninuoret hakeutuvat koko väestöön verrattuna harvemmin lukio-opintoihin ovat moninaiset. Tutkimukset ovat osoittaneet, että romanioppilaat eivät saa opintojensa aikana riittävää ja yhdenvertaista tukea vaan romaninuorten kohteluun oppilaitoksissa heijastuu yhteiskunnan yleiset asenteet. Tutkimustietoa tästä on saatavilla esim. oikeusministeriön tuottamassa raportissa Syrjintä koulutuksessa:

(https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76615/omso_21_2015_lr_220_s.pdf).

Suunnitelmassa nostetaan esille sukupuolittietoisien opinto-ohjauksen kehittämisen tarve. Useat eri tutkimukset (esim. Anne-Mari Souto, Tuuli Kurki) ovat osoittaneet myös, että vähemmistötaustaisia opiskelijoita ohjataan stereotyyppisesti tietyille koulutusaloille, esimerkiksi venäläistaustaisia nuoria matkailualan koulutuksiin ja somalinuoria hoitoalalle. Tämä on korkeakoulujen saavutettavuuden kannalta merkittävä asia, koska toiveistaan huolimatta nuoret voivat ajautua väärälle opintopolulle.

Yhdenvertaisuus

Sivulla 35 todetaan, että ”Ihmisten yhdenvertaisuus määritellään muun muassa perustuslaissa. Käytännössä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan erityislainsäädännössä tehdyn jaottelun vuoksi syrjimättömyyden ja tasavertaisten mahdollisuuksien varmistamista muun henkilöön liittyvän syyn kuin sukupuolen suhteen (sukupuolten tasa-arvoa käsitellään tasa-arvolaissa).”

Oikeusministeriö pitää tarpeellisena täsmentää tätä käsitteenmäärittelyä. Oikeusministeriö ehdottaa seuraavaa korvaavaa muotoilua:

Käytännössä yhdenvertaisuudella viitataan yhdenvertaisuuslaissa erityislainsäädännössä tehdyn jaottelun vuoksi syrjimättömyyden ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien varmistamista muiden syrjintäperusteiden kuin pelkän sukupuolen perusteella ja taas tasa-arvolla viitataan tasa-arvolaissa sukupuolten tasa-arvoon.

Samoin sivulla 35 todettua ”Yhdenvertaisuuden vastaisesta syrjinnästä on kysymys, jos ihmistä kohdellaan perusteettomasti huonommin jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella” voisi täsmentää seuraavasti:

Yhdenvertaisuuslain tarkoittamasta syrjinnästä on kysymys, jos ihmistä kohdellaan huonommin jonkin henkilöön liittyvän syyn perusteella eikä erilaiselle kohtelulle ole osoitettavissa sitä oikeuttavaa lainmukaista perustetta.

Johanna Suurpää

Linda Lindholm

Osastopäällikkö

Eriyisiasiantuntija

Jakelu OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö

Tiedoksi OM Oikeusministeriö